

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14518796>

TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH USUL VA VOSITALARI

Mehrochev Barot Botir o'g'li

Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti

mehrochev0203@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish jarayoni usullari va vositalari mavzusiga bag'ishlangan. Unda mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari atroflicha o'rganilgan. Talabalarning mustaqil ishlari xususiyatlariga ko'ra alohida muhokama qilinadi. Ta'lim jarayonida mustaqil ta'limning ahamiyati ilmiy va amaliy jihatdan asoslanadi

Kalit so'zlar: talaba, o'quv, jarayon, metod, vosita, adabiyot, ijodiy ma'lumot, ma'ruza tayyorlash, referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, mustaqil ta'lim, hisob-grafik ish.

Abstract: This article is devoted to the topic of innovative methods and means of organizing independent education of students. The article describes the forms and means of organizing independent education. Students' independent works are discussed separately according to their characteristics. The importance of independent education in the educational process is justified from scientific and practical aspects.

Keywords: student, training, process, method, tool, literature, creative information, lecture preparation, abstract, course work, graduation qualification work.

Ma'lumki 2019-yil 9-oktabrda "O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM TIZIMINI 2030-YILGACHA RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH TO'G'RISIDA" konsenpiyasi ishlab chiqildi. Unda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish bo'yicha bir qancha ustuvor yo'nalishlar belgilandi. Bular natijasi sifatida ta'lim tizimiga kredit-modul tizimini kirib kelganini aytishimiz

mumkin. Unda esa mustaqil ta'limga ko'proq urg'u beriladi. Talabalarning mustaqil ishlaridan maqsad semestr davomida fanlarni tizimli o'rganishni tashkil etish, olingan bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash va chuqurlashtirish, keyingi darslarga tayyorgarlik ko'rish, yangi bilimlarni izlash va o'zlashtirishda mustaqillikni shakllantirish, intellekt madaniyatini shakllantirishdan iborat. Unga ajratilgan vaqt ishchi o'quv rejasi bilan belgilanadi va u talaba uchun umumiy o'quv soatlarining kunduzgi ta'lim shaklida 50-60 foizini, sirtqi talim shaklida esa 80-85 foizini tashkil qilishi mumkin.

Har bir o'rganiladigan mavzu bir qancha rejalarga bo'lingan va ularning har biri uchun barcha muhim mashg'ulotlar turlari, mustaqil nazariy va amaliy ishlar uchun topshiriqlar, o'quv va ilmiy adabiyotlar, statistik ma'lumotlar manbalari va boshqalar belgilanadi. Talaba har bir fan topshiriqlarini belgilangan tartibda bajarganligi haqida hisobot beradi. Talaba tomonidan bajarilgan barcha ishlar kafedra tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan mezonlar asosida baholanadi. Har bir mustaqil ish uchun yetarli ball to'play olmagan talaba tegishli fanni o'zlashtirmagan deb hisoblanadi.

Mustaqil ish o'z mohiyatiga ko'ra ikki asosiy xususiyatga ega:

-Birinchidan, bu o'quv rejasida rejalashtirilgan materialni mustaqil o'zlashtirish, auditoriyadan tashqari o'quv mashg'ulotlarining turli shakllarini tashkil etishda talabalar faoliyatining metodi;

-Ikkinchidan, bu institutdagi o'quv jarayonida talaba tomonidan amalga oshiriladigan barcha o'quv faoliyati majmui: masalan, har qanday ilmiy yoki o'quv adabiyotlarini o'qish va o'rganish, konspekt, muayyan muammo yoki masala yuzasidan ijodiy ma'lumot yozish, o'quv-uslubiy ma'lumotni tayyorlash. hisobot; mustaqil ish, hisob-grafik ish, referat, kurs ishi yoki bitiruv malakaviy ishini tayyorlash va h.k.

-Talabalarning mustaqil ishlari o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra quyidagicha bo'lishi mumkin.

Reproduktiv mustaqil ish - o'quv adabiyotini o'qish, umumlashtirish, ma'ruza tinglash, matni aytib berish, o'quv materialini eslab qolish, takrorlash (qaytarish) va boshqalar.

Bilish - mustaqil ishlarni izlash, amaliy va seminar mashg'ulotlarida ma'ruzalar o'qish, o'quv rejasiga muvofiq adabiyotlarni tanlash, kurs va nazorat ishlarini yozish va hokazo.

Ijodiy mustaqil ish – referatlar, hisob-grafik ish va ilmiy maqolalar yozish, ilmiy va tadqiqot ishlarida qatnashish, bitiruv malakaviy ishiga tayyorgarlik ko'rish, maxsus ijodiy topshiriqlarni bajarish va boshqalar. O'quv jarayonida Talabalar mustaqil ishlarini tashkil etish bo'yicha kafedrada quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Har bir fan (mavzu)ning ishchi dasturini tematik bo'limlarga bo'lish;

Mustaqil ish topshiriqlarini ishlab chiqish, bo'limlar ichidagi nazorat ishlari va har bir topshiriq bo'yicha baholash punktlari,

Talabalarni zarur uslubiy materiallar bilan ta'minlash;

Talabalarni mustaqil ta'limga berilgan mavzular bo'yicha axborot resurslari ro'yxati bilan tanishtirish va imkon qadar ularni taqdim etish;

-Maslahatlar berishni tashkil etish;

-Talabalarni reyting nazorati natijalari haqida xabardor qilish;

Fakultet dekani kafedra taklifiga binoan talabalarning mustaqil ishlarining semestr rejasini tasdiqlash (sillabusda ko'rsatiladi);

Talabalarga reyting nazorati va baholash mezonlari haqida ma'lumot berish

Kafedrani zarur hujjatlar (yakuniy va oraliq qaydnomalar) bilan ta'minlash;

kafedralar mustaqil ta'lim qoidalarining bajarilishi ustidan nazorat o'rnatishlari kerak.

O'quv jarayoni samaradorligini oshirish uchun auditoriya mashg'ulotlarining barcha turlarini, talabalarning aniq topshiriqlar bilan mustaqil ishlashini, ularni bajarish yuklamalarini, nazorat shakllarini o'z ichiga olgan o'quv mashg'ulotlarini tashkil etadi. O'quv kursining har bir predmeti bo'yicha ishlab chiqilishi kerak bo'lgan sillabusda

ma'ruzaning asosiy savollari, amaliy va seminar mashg'ulotlari, kerakli adabiyotlar ro'yxati keltirilgan. Mavzuga tegishli materiallar, ko'rgazmali qurollar to'plami (chizmalar, grafiklar, slaydlar va boshqalar) o'quv guruhlariga oldindan tarqatiladi va o'quv jarayonining muhim tashkiliy qismi hisoblanadi.

Talabalarning mustaqil ishlay olish darajasiga qarab, 1-semestrda boshlab semestr bo'yicha mustaqil ish hajmini oshirish, oddiy topshiriqlardan murakkabroq vazifalarga (amaliy mashg'ulotlarda faol qatnashish, referat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi) o'tish, ko'proq uni ishlatadigan mustaqil ish shakllarini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

O'qituvchi talabani bajarayotgan mustaqil ishga ijodiy yondashishni doimo oshirishi va mustaqil ishning tanlangan shakliga ilmiy tadqiqot va amaliy tajribaning umumiy elementlarini faol qo'shib borishi kerak. Bu yerda asosiy masala har bir talabani mustaqil bilim olishini kuchaytirishdan iborat. O'qituvchi har doim mustaqil ishlarni boshqarishi, uni tashkil etishda o'zboshimchaliklarga yo'l qo'ymasligi, belgilangan nazorat tizimini amalga oshirishi va talabalarga o'qishning barcha bosqichlarida xolisona yordam berishi kerak.

Ta'lim jarayonida talaba o'quv adabiyotlarini o'rganish jarayonida nazariy materialni o'zlashtirish, bilim berish faoliyatini rivojlantirish, amaliy ko'nikma va tajribalarni shakllantirish orqali bilimlar tizimini shakllantiradi. Bunda o'quv adabiyotlari asosiy bilim manbalaridan biri bo'lib xizmat qiladi. Darslik va adabiyotlar bilan mustaqil ishlash jarayonida talaba turli fikrlash faoliyatini amalga oshiradi, eng muhim ma'lumotlarni izlaydi, taqqoslaydi, tasniflaydi va hokazo. Shunday qilib, juda muhim xususiyat - o'quv faoliyatida mustaqillik shakllanadi.

Talabani o'quv adabiyotlari bilan ishlashi materialni o'rganishning ketma-ket harakatlaridan iborat emas. O'rganilgan ma'lumotlarni mustahkamlash maqsadida materialni o'rganish jarayonida talaba o'quv adabiyotining turli qismlari va bo'limlariga bir necha marta murojaat qilishi kerak:

- bo'lim yoki paragraf oxirida berilgan, o'qituvchi tomonidan berilgan yoki avval o'qilganlar haqida fikr yuritish natijasida yuzaga kelgan savollarga javob topish;

- qonun va tamoyillarni ifodalash, formula va tushunchalarni belgilash;
- matni va uning ayrim qismlarini uning mohiyati va asosiy mazmunini yaxshiroq tushunish uchun qayta o‘qish;
- qonuniyat va hodisalarning amaliy qo‘llanilishini farqlay olish, dalillar va misollarni nazariy material bilan solishtirish;
- tarixiy ma’lumotlarni ajratib ko‘rsatish;
- o‘quv adabiyotlarining turli bo‘limlaridagi rasm, jadval va grafiklarni solishtirish;
- turli ilmiy ishlar (tezis, konspekt, maqola yozish, bitiruv malakaviy ishi va h.k.) davomida matni qayta o‘qish va kerakli qismlarni ajratib olish;
- ma’ruza va amaliy ishlarga tayyorlanish vaqtida o‘quv materialini takrorlash;
- mavzular va nomlar indeksidan foydalangan holda axborot izlash;
- tendentsiyalarni aniqlash uchun grafik va diagrammalarni tahlil qilish.

Mustaqil ta’lim jarayonida talaba o‘zining ilmiy qiziqishlari doirasida istalgan matndan, tadqiqot mavzularidan uy vazifasi mavzusi bo‘yicha kerakli ma’lumotlarni olish uchun o‘quv adabiyotlari, davriy nashrlar, ilmiy ishlar va maqolalar to‘plamlari, kitoblarni o‘qishi va ular bilan qanday ishlashni bilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847 farmoni “O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM TIZIMINI 2030-YILGACHA RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH TO‘G‘RISIDA”
2. Vazirlar Mahkamasining 824-sonli qarori. OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TA’LIM JARAYONINI TASHKIL ETISH BILAN BOG‘LIQ TIZIMNI TAKOMILLASHTIRISH CHORA-TADBIRLARI TO‘G‘RISIDA
3. G.Anorqulkova, A. Karimov. Xorijiy mamlakatlar ta’lim tizimining o‘ziga xos yo‘nalishi uslub va tahlili. Xalq ta’limi ilmiy metodik jurnali. 2017-yil. 3-son.

4. Afanasiev, Yu. A., & Kazanskaya, O. V. (2021). Elements of the information learning environment at NSTU. *Open distance education*
5. Nazarov, S. A. Pedagogical modeling of the personality-developing information and educational environment of the university
6. Grigoriev, S. G., & Grinshkun, V. V. (2008). Informatization of education should become a separate area for teacher training. *Bulletin of the Moscow City Pedagogical University. Ser. Informatics and informatization of education*
7. Ikromov A.B., Mxmudov S.Y., Anorqulova G.M. Germaniya: Ta'lim, ilmfan (metodik qo'llanma. Kasb mahorati jurnali -2004-yil. 2 son.